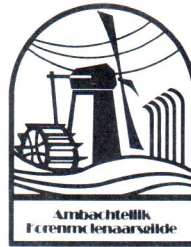

Van

p.a. Sweelickstraat 2
3131 SP Vlaardingen

februari 1997 - nummer 125
ISSN 1380-8966

Haver Tot Gort

AMBACHTELIJK KORENMOENAARSGILDE

Na onze vorige lustrumviering in 1991 hingen er wat donkere lichten boven de verhouding tussen Schiedam en het Ambachtelijk Korenmoenaarsgilde. Die lichten waren gelukkig opgeklaard toen we op 25 november ons twintig jaar bestaan vierden, in Schiedam. Zelfs al was het die dag onder een zeer grijze lucht ijsig koud en viel er bij een straffe zuidenwind continu een vervelende motregen, het was toch een feest, met een Vrijheid die met vier volle zeilen een flinke gang liep en een Walvisch die na de brand al weer volop in restauratie is. Weinig te klagen dus..

Maar helaas, onze voorzitter Herman Schippers besloot zijn openingstoespraak weinig bemoedigend. 'Misschien dat we het redden...' zei hij. Bijvoorbeeld door uitbreiding van ons laboratorium en door meer nadruk te leggen op de particuliere verkoop met behulp van het gezamenlijk laten bedrukken van een verpakking, het starten van een winkelproject onder Innomillvlag en een uitbreiding van de 'receptenclub'. En door uitbreiding van de Van Haver Tot Gort-redactie-commissie, zou ik daar persoonlijk aan hebben willen toevoegen...

Puik sfeer

Goed, en nu zonder cynisme, de opkomst in restaurant De Mouterij, vlakbij de molen De Nieuwe Palmboom, was alleszins redelijk te noemen. Vergaderen mag dan misschien niet de sterkste kant zijn van ambachtelijke molenaars, de sfeer zat er zoals gewoonlijk weer lekker in. Tijdens het agendapunt 'mededelingen' kwam onder meer ons samenwerkingsproject met Medic (broodbakmachines) ter sprake. De aansporing was: zij maken reclame voor ons, dus laten wij ook reclame maken voor hen. En deel in elk geval hun folder uit in de molenwinkel!

Adrie Peereboom ontvangt uit handen van de burgemeester van Schiedam, tevens voorzitter van de Schiedamse molenstichting, De Zilveren Meelschep.

In het verlengde van dit onderwerp werd de aandacht gevestigd op het broodboekje van het LIVO, met daarin diverse recepten voor mensen die aan voedselovergevoeligheid lijden. Een bestelformulier deed de ronde. Verdere mededelingen betroffen de jaarlijkse graankeuring, die van het voor- naar het najaar wordt verschoven; 'HACCP-vriendelijke' smeermiddelen die volop verkrijgbaar blijken te zijn; de wens om het AKG eens wat duidelijker te presenteren bij maalvaardig gerestaureerde korenmolens. Het betreft hier vooral molens

waarmee men (vage) plannen heeft om beroepsmatig te gaan malen. De zojuist gerestaureerde Bäckers Mühle in Olst werd hier als concreet voorbeeld genoemd. (Tja, waar vierden we ons tweede lustrum ook al weer?) Het nu al beruchte 'Boek' kwam uiteraard ook weer ter sprake. Het zal in januari eindelijk toch van de persen rollen. Dat is maar goed ook want het heeft Bert van der Voet naar eigen zeggen al de nodige slapeloze nachten bezorgd. Ondergetekende weet er alles van.

verder pagina 2

Vierde lustrumviering van ons gilde

Particuliere verkoop

Na het doornemen van de notulen van de laatste ledenvergadering van 6 mei presenteerde de heer Elders van het IMK, Hoofddorp een plan voor een nieuw Innomillproject met betrekking tot de particuliere verkoop. Er bleek wel belangstelling voor te bestaan. Dat geldt ook voor de nieuwe verpakking. Onder het motto 'als je maar lang genoeg achterloopt, word je vanzelf weer modern' zullen onze zakjes en zakken bruin van kleur worden met zwarte en rode opdruk.

Een voorstel voor een nieuw (aangepast) logo werd lauwtjes ontvangen. Kalender en poster voor 1997 werden echter unaniem goedgekeurd. Een suggestie werd gedaan voor een kleurplaat op A4-formaat en Gerard Amersfoort vroeg of het AKG ook iets op Internet gaat doen. Daar wordt inderdaad aan gewerkt.

Het voorstel van John van Ham om gezamenlijk lid te worden van de Vereniging van Biologische Producenten leverde nog geen concreet resultaat op.

De begroting voor 1997 van onze penningmeester werd zonder veel vragen goedgekeurd. Wel werd gesuggereerd om eventuele 'overschotten' te investeren in projecten die de particuliere verkoop ten goede komen.

Brandpreventie

Hierna was het woord aan Hans Dobbe die een boeiende toespraak hield over brandpreventie op de molens. De afgelopen vijf jaar zijn maar liefst vier in bedrijf zijnde korenmolens door brand verwoest. Dat zijn er vier te veel. Hans had al de nodige voorstudie verricht en daaruit bleek onder meer dat de meeste molens onderverzekerd zijn, dat er doorgaans te weinig poederblussers aanwezig zijn en zelden brandmeldingsinstallaties. Hans zei dat men voor een

De fototentoonstelling in De Nieuwe Palmboom had druk bekijks

slordige 1500 gulden een deugdelijke brandmeldingsinstallatie in de molen kan aanbrengen en dat men voor ruim 14000 gulden een blusinstallatie op de molen heeft. Hier gaat het dan om een installatie waarbij per zolder vier sprengers aanwezig zijn en de sprengers in de nok van de kap worden 'gevoed' door middel van een los te koppelen leiding langs de staartbalk. Zo'n installatie biedt allerlei voordelen. Het aanbrengen ervan is subsidiabel, mits ingediend onder de noemer 'restauratieplan', en de verzekeringspremie kan omlaag.

Branche-organisatie

Het feit dat bijvoorbeeld tubes tandpasta niet meer in kartonnen doosjes te koop zijn maar 'bloot' en op hun kap in de winkelschappen staan, is een rechtstreeks gevolg van het eerste zogeheten verpakingsconvenant. Er is een tweede verpakingsconvenant in aantocht dat zeker gevolgen zal hebben voor onze eigen

bedrijfstak. Willen we over onze verpakking mee kunnen blijven praten en meebeslissen, dan zal het AKG omgevormd moeten worden tot een zogenaamde 'branche-organisatie'. Dat was in elk geval de conclusie van ons immer alerte lid Adrie Peereboom. Tot een besluit kwam het niet, hoewel naar mijn idee een en ander simpel te realiseren is doormiddel van een statutewijziging.

Tijdens de rondvraag kwam de vak cursus ter sprake. De achttien cursisten die zich hebben aangemeld doen in januari proefexamens. Bij voldoende geslaagden krijgt de cursus een vervolg.

De heer A.J.de Koning van De Hollandsche Molen vestigde tot besluit de aandacht op de molencontactdag in Delft. Daar zou het vernieuwde subsidiestelsel en de verzekeringsproblematiek aan de orde komen. Bert van der Voetr en ondergetekende zouden erheen gaan.

Middagprogramma

Na de lunch was het tijd voor de uitreiking van een aantal certificaten. Het AKG is opnieuw een gezelschap van drie meesters rijker. Hans Petit slaagde als gezelschap op de molen De Benthe in Dalen cum laude. Leendert Sprong en Frans Kroon werden gehuldigd als nieuwe meesters in Schiedam, respectievelijk op de Nieuwe Palmboom en De Vrijheid. En tenslotte de voorzitter, Herman Schippers. Hij zou, zei balloteur Peter Sturkenboom, iets calvinistischer van instelling moeten worden op zijn molen De Arend in Terheyden, maar hij verdient niettemin zijn predicaat 'meestermolenaar' ten volle.

Zilveren meelschep

Hierna begaf het gezelschap zich naar de molen De Nieuwe Palmboom voor de uitreiking van De Zilveren Meelschep.

verder pagina 3

Gezellig dineren in het restaurant van molen De Noord

Leve het positivisme!

Beste collega's, donateurs en al die anderen die het AKG zo'n warm hart toedragen...

Bij deze heet ik u van harte welkom bij de eerste aflevering van deze volledig nieuwe column. Jawel, u leest het goed. Vanaf heden zal Roose uw rots in de branding zijn, uw lichtpunt aan het eind van de donkere tunnel, uw platform voor plezier en mijn (maar nog meer uw) pleidooi voor het onbegrensde positivisme.

Toegegeven: het heeft wat voeten in de aarde gehad. De vereniging heeft diep voor mij in de buidel moeten tasten. De plaatselijke jeugdscieiteit So What heeft mij bij wijze van sponsoring de nodige gratis bierbonnen in het vooruitzicht gesteld. Dat is om mij continu jolig te houden. Twee winkelmeisjes kriebelen mij op dit

ROOSE

moment vanaf twee kanten in mijn zij. (Dat is buitengewoon irritant, maar het garandeert wel een positieve grijns op mijn gezicht). En even heb ik zelfs overwogen om mijn haar af te knippen, maar toen ik ontdekte dat mijn kapsel even zo onlosmakelijk met mijn ego verbonden is als zijn postuur met dat van onze nieuwe voorzitter, heb ik daarvan afgezien, voorlopig.

Goed. 'Leve het positivisme' dus voortaan als motto van deze rubriek.

Directe aanleiding ertoe vormde het artikel over onze toekomstverwachtingen in de vorige editie van Van Haver Tot Gort. Al jaren loop ik u via deze rubriek te bestoken met allerlei vervelende, deprimerende, cynische rotpraatjes en nu is dus - helaas - gebleken, dat ik u bijna allemaal heb aangestoken. Time for a change, zogezegd, want als de invloed van deze regels zo groot is, waarom dan ook niet andersom? En waarom altijd zeuren, klagen en depressief zijn, als buiten de zon schijnt? En waarom depressief zijn als de zon eens een keertje niet schijnt en er een flinke depressie over ons land trekt? Als er depressies overtrekken waait het doorgaans behoorlijk hard en dan kunnen we lekker malen, toch? En gaat het eens wat minder, So What? (Ha! Weer lekker twintig gratis bierbonnen!) Nee, er valt ook hedentendage nog heel wat positivisme te promoten.

U begint deze column nu opnieuw te lezen en gaandeweg ontdekt u al twee positieve zaken:

- 1) Daar waar bijna alle molenkrantjes bol staan van dikdoenerij, borstklopperij, zelfprofileringen en eindeloos gediscuzeuger over allerlei niet of nauwelijks ter zake doende onderwerpen, komen wij - nota bene, als beroepsmolenaars - nog eerlijk voor onze eigen ellende en problemen uit. Hulde!
- 2) Ik kan in ons eigen blad ongegeneerd grappen maken over het postuur van onze voorzitter en dat zie ik ze bij het Gilde van Vrijwillige Molenaars of De Hollandsche Molen nog niet zo snel doen. Tenminste... Plotseling realiseer ik me dat ik het wel een erg fijne gedachte vind, dat dit nummer pas na onze najaarsvergadering van de persen rolt. Anyway, om even bij dezelfde persoon

te blijven, die actie met onze broodmixen voor de broodbakmachines, inclusief AKG-vermelding in diverse landelijke bladen, is dat ook niet heel erg positief? Nou dan!

Tel daarbij de onderstaande tien positieve feiten op:

- 1) Recent verscheen er een foto van mijzelf, op de molen, in een glossy Zwitsers vrouwenmodeblad, in het kader van toeristische wandelingen door Hollandse binnensteden.
- 2) Binnenkort zullen we... (Sorry meiden, ophouden met dat gekriebel. Ik ga thans eerst mijn buurman van kant maken die nu voor de 60.792ste keer loopt te zeuren over mijn molen!)

vervolg pagina 2

Zoals bekend betreft het hier een prijs die eenmaal in de vijf jaar wordt uitgereikt aan mensen die zich meer dan gemiddeld hebben ingezet voor de belangen van het Korenmolenaarsgilde. Was het vijf jaar geleden een zaak van Gunnewikken en -wegen (Frans Gunnewiek en Jos Gunneweg), deze keer ging de schep, terecht, naar ons meest innovatieve, vooruitstrevende en alerte lid, Adrie Peereboom. Proficiat! De geplande uitreiking van Het Boek kon niet doorgaan, omdat de uitgave opnieuw vertraging had opgelopen. Pagingen om De Nieuwe Palmboom aan het draaien te krijgen mislukten

De Nieuwe Palmboom in de regen en precies op dat moment even geen wind om hem aan het draaien te krijgen.

eveneens, de wind was opeens weggefallen. Dan maar een jeneverkje onderin de molen. Gelukkig konden de molenaars voor het bijzonder gezellige slotdiner in De Noord, de tentoonstelling bekijken van foto's uit Het Boek. Er waren nogal wat foutjes geslopen in de onderschriften, maar Bert verzekerde dat alles in Het Boek goed zou komen. "Misschien dat we het redden..."

Willem Roose

Nieuw vernuft op 'De Hoop' in Wolphaartsdijk

Ko de Visser beschikt na de brand weer over een schitterende molen

Slanker en ranker dan ooit: de gerestaureerde molen De Hoop in Wolphaartsdijk.

Flauw, heel flauw, kan ik mij nog herinneren dat molenaar Piet Nijpjes regelmatig maalde met 'De Koning' in Middelburg, hoewel dat malen al rond 1974 afgelopen was. Dat molenaar Ko Adriaanse dagelijks maalde met de molen van Zoutelande kan ik me nog iets beter voor de geest halen. Toen dat rond 1977 ook afgelopen was, bleef er eigenlijk nog maar één molen over die dagelijks malende was te zien: de molen van Brasser in Biggekerke. Tenminste... als we soms een uitstapje maakte naar Zuid-Beveland was er nóg een. Dat was 'De Hoop' in Wolphaartsdijk van Ko de Visser. Die was, zo kan ik me herinneren, ook altijd in vol bedrijf. Op de molen van Ko de Visser komen we ditmaal terug. De brand die de molen op 1 september 1993 teisterde is Ko eindelijk te boven. Vandaar dat we het vooral zullen hebben over de restauratie en de nieuwste technische snuffjes

in deze vernieuwde molen. Want op dat gebied heeft Ko de Visser de afgelopen decennia wel een naam opgebouwd.

Eerst in sneltreinvaart nog even de geschiedenis. 'De Hoop' werd in 1808 als grondzeiler gebouwd. Onoverkomelijke biotoopproblemen, veroorzaakt door de bomen van de buurman, zorgden ervoor dat men in 1893-1895 de molen liet verhogen tot stellingmolen. Hierdoor kreeg de molen, die tweemaal zo hoog werd, zijn merkwaardige uiterlijk. De inrichting bleef feitelijk ongewijzigd. Dat wil zeggen: de eerste zolder bleef steenzolder en de maalzolder was (en is) de begane grond. Vanaf die tijd bleef de molen nagenoeg continu in bedrijf. Al vanaf de oorlogsjaren - nadat zijn vader hem in 1939 had gekocht - is Ko de Visser op de molen werkzaam. Dat bleef zo tot dat de brand roet in het eten goide.

De brand

Door het warmlopen van een elevatorkop op de kapzolder ontstaat op 1 september 1993 brand. Aanvankelijk denkt de molenaar de brand onder controle te kunnen houden met behulp van poederblussers, maar al gauw blijkt dat de brandweer eraan te pas moet komen. Die is gelukkig snel ter plaatse. Toch is het vuur nog wat sneller. De hele kapconstructie wordt verwoest. Het bedrijf komt tijdelijk stil te liggen, maar na enige maanden kan er toch weer op de motor worden gemalen. De Hoop is namelijk zo ingericht dat het spoorwiel op een eenvoudige wijze aangedreven kan worden met behulp van een dieselmotor. Zo kunnen alle werktuigen weer werken en doordat de kap toch volledig verdwenen is hoeft men niet de bonkelaar van het bovenwiel los te koppelen. Bovendien hadden vrijwilligers van de vereniging De Zeeuwse Molen de molen kort na de brand

volledig schoongemaakt en zo was het ergste leed geleden.

Twee jaar geleden bezocht ik De Hoop terwijl hij op deze manier in vol bedrijf was. Toen het einde van de werkdag naderde, stopte Ko de dieselmotor met de woorden 'de wind is op'. Dat typeert niet alleen de Zeeuwse nuchterheid waarmee Ko de klap van de brand had opgevangen, maar ook zijn wens om het liefst weer op de wind te malen.

De verwezenlijking van die wens liet toch nog lang op zich wachten, vooral in verband met zaken van (onder)verzekering. Maar uiteindelijk kon de restauratie toch doorgang vinden.

Molenmaker Poland leverde in 1995-1996 een mooi staaltje vakwerk af.

De restauratie

Het had, volgens de 'wet van de minste weerstand', het meest voor de hand gelegen wanneer Ko de Visser gekozen had voor een motorische aandrijving, om vervolgens van zijn pensioen te gaan genieten. Ko besluit echter om De Hoop weer als volwaardige windkorenmolen te laten herstellen en daar mag natuurlijk best wat tegenover staan. Zo is de gietijzeren bovenas door de brand onbetrouwbaar geworden; dus moet er een nieuwe gegoten worden.

Ko wil een doorboorde as waarmee de remkleppen in de fokwieken ook tijdens het draaien geopend kunnen worden. Zo krijgt De Hoop een doorboorde as, de enige in Zeeland die ook als zodanig gebruikt wordt. Het rollenkruiwerk is door de brand zo zwaar beschadigd dat er een nieuw moet komen. Op Ko's verzoek heeft de molen nu een Engels kruiwerk. Ook het spoorwiel is aan vernieuwing toe en dat kan nu gelijk in het kader van de restauratie geregeld worden.

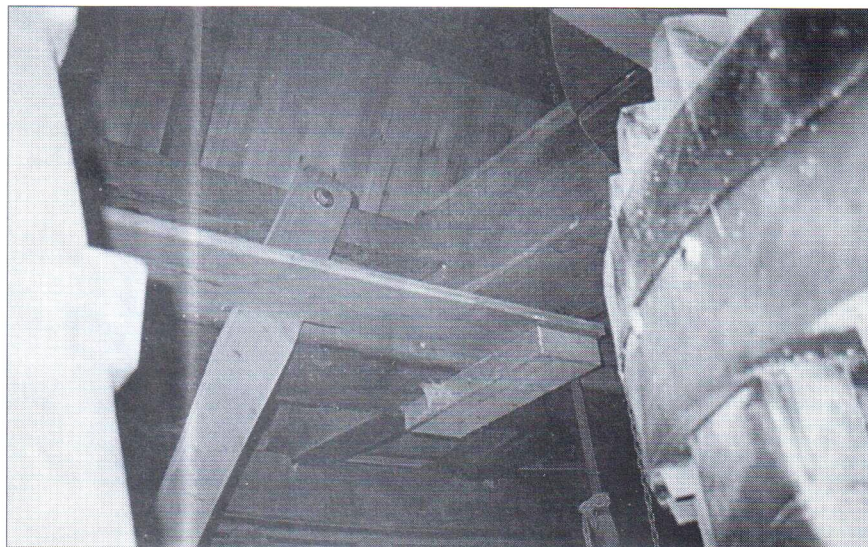
Vanuit de wereld van de monumentenzorg is er nauwelijks weerstand, want dankzij het doorzettingsvermogen van molenaar De Visser is er weer een molen behouden. Bovendien krijgt De Hoop zijn oorspronkelijke, hoge kapmodel weer terug. De kap die er ooit op had gezeten was in 1969 vervangen door een plat, Hollands model. Ook de stelling krijgt haar oude model (lees: breedte) weer terug. Tijdens de Tweede Wereldoorlog had molenmaker Van Riet de stellingliggers namelijk ingekort in verband met verrottingsverschijnselen aan beide koppen. De in 1986 vernieuwde stelling was een exacte kopie van haar voorgangster en dus feitelijk te smal. Nu wordt de stelling met drie planken verbreed en zo is iedereen weer tevreden.

Prachtig resultaat

Niet alleen het nieuwe hoge kapmodel valt op wanneer ik eind 1996 De Hoop bezoek. Het lijkt zowaar alsof de molen nóg hoger geworden is. Schijn bedriegt ditmaal niet. De kap van

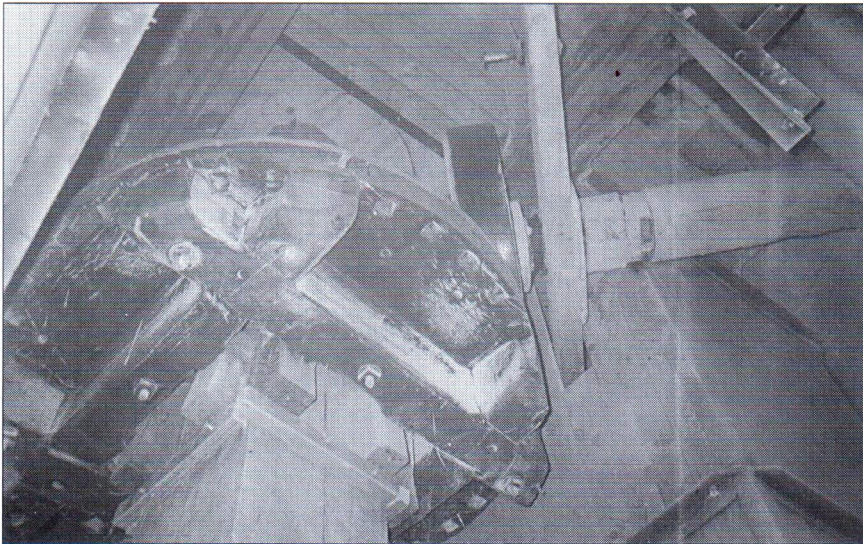
*Uitschuifbare kippetrap met daarachter de contragewichten.
Achterin links de nieuwe stalen elevator.*

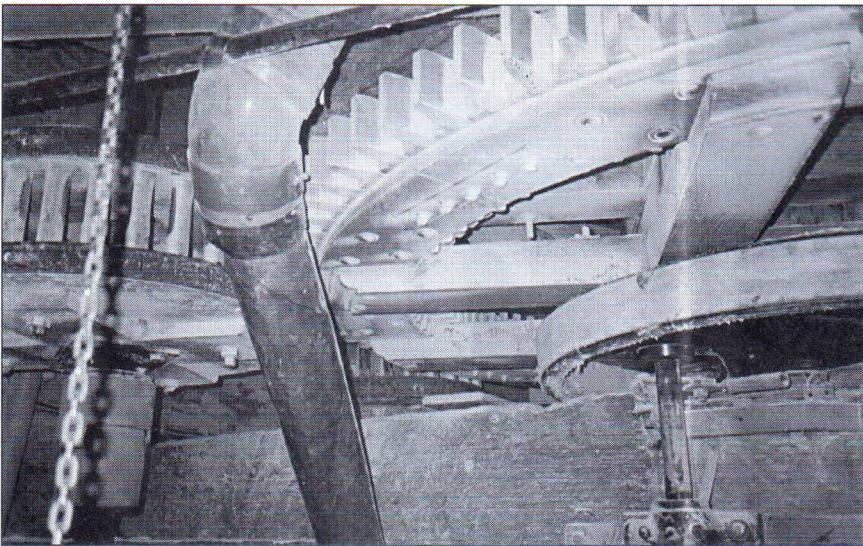
Hefboom voor het in en uit z'n werk zetten van de bonkelaar

Vangbalk boven het voeghout, met linksboven de binnenvangstok

De door de brand licht beschadigde bonkelaar kon nog uitstekend dienst doen als luitafel

Het nieuwe spoorwiel met vernuftige aandrijftechniek. Links de schijfloop voor de motoraandrijving, daarachter de schijfloop van het koppel 16er stenen. Linksboven de riem van de mengketel. Direct onder het spoorwiel de lange riem van de buil en, op dezelfde hoogte, de korte riem voor reguleator.

Ko de Visser lost een graankist in de stortput direct naast de molen.

de molen is uiteraard nooit een van de ruimste soort geweest en zoiets is natuurlijk niet gunstig voor de veiligheid. Omdat tijdens de restauratie de hoepelvang wordt vervangen door een Vlaamse vang wordt deze ruimte nog kleiner. Bovendien is de nieuwe stalen elevator iets langer dan het verbrande houten exemplaar... Maar na enig denkwerk vindt men een redelijk simpele oplossing.

Door de brand is niet alleen de kapzolder vrijwel geheel verdwenen, ook de bovenste meters van het metselwerk van de ramp zijn ontzet. Direct na de brand is de kapzolder vernieuwd en is er een elektrisch luiwerk aangebracht, dat thans als 'hulpluiwerk' fungeert. Wanneer de echte restauratie begint worden de bovenste meters metselwerk van de ramp afgebroken en opnieuw opgemetseld, deze keer zeventig centimeter hoger dan voorheen. Zo kan de kap ongestoord worden gekruid zonder dat de elevator in de weg zit.

De kippetrap lijkt zodoende, op het eerste gezicht, onhandig hoog aan de penbalk te zijn opgehangen, maar hier bedriegt de schijn wél. Door een ingenieus systeem met nylonrollen en contragewichten kan de trap naar beneden geschoven worden. Uiteraard niet vergeten om de trap na het smeren van de bovenas weer naar boven te schuiven! Om nog meer ruimte op de kapzolder te scheppen is de vangbalk nu boven het voeghout geplaatst. Opvallend is verder dat de vangsabel hier door een gleuf in het midden van de vangbalk loopt. (Nooit eerder gezien.)

Het overschakelen van wind- op motorkracht en andersom kan zeer eenvoudig gebeuren door met een korte hefboom de ijzerbalk te verschuiven en zo de bonkelaar in en uit z'n werk te zetten. Bij het in z'n werk zetten is er een probleem, wanneer de kammen van het bovenwiel precies tegenover die van de bonkelaar staan. Maar ook dit is op een ludieke wijze opgelost. Aan de hanebalk van het achterspant is een heuse binnenvangstok opgehangen, waarmee eenvoudig de vang kan worden gelicht om de molen een heel klein stukje door te zetten. Iedereen weet wel uit ervaring dat het lichten van de vangbalk op de kapzolder - en zeker als deze boven het voeghout is aangebracht - geen plezierige bezigheid is.

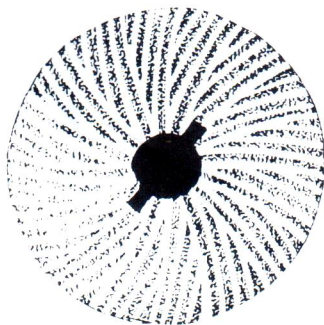
Doordat de molen zeventig centimeter is verhoogd is ook de vlucht 1.40 meter groter geworden. De nog bruikbare roeden zijn dus ook verlengd en de vlucht zal nu ruim 22 meter bedragen.

En zo is de afgelopen jaren heel wat werk verzet op de molen in Wolphaartsdijk en het moet gezegd: die inspanningen hebben tot een prachtig resultaat geleid. Jammer dat tijdens mijn bezoek, tussen kerst en oud & nieuw, niet de kou maar wel de wind verstek liet gaan. Ik zal dus nog eens terug moeten komen.

Desalniettemin blijft het goed toeven op een van Nederlands meest vernuftig ingerichte en meest opvallende molens. Als je op de stelling staat, een immens groot oppervlak waarboven de extreem slanke molenromp bijna in het niet valt, blijft een merkwaardig beeld opleveren. Het belangrijkste echter blijft dat Ko de Visser sinds kort weer over een prachtige windkorenmolen met een zeer efficiënte inrichting beschikt. En zoals verwacht ging Ko ook na de restauratie direct aan de slag om de molen nog verder te verbeteren. Zo verbeterde hij onder meer het kleppensysteem dat aanvankelijk nog iets te traag reageerde.

Ko heeft er duidelijk nog steeds veel zin in, zit vol plannen en is, om de slotzin van Jan Houdijks artikel uit 1990 meer eens ongegeneerd over te schrijven, 'klaar voor een fiks aantal jaren onbezorgd malen'.

Willem Roose

Willem Roose loert onder de rok

In de 'molenbus' langs 's heren wegen en honderd molens

*Wagen met 'boerenzakjes'
bij de molen in Spetzerfehn*

De hardwerkendste redacteur van Van Haver Tot Gort, Willem Roose, stapt wanneer hij maar kan in de 'molenbus' om op verkenning te gaan. In de loop van het afgelopen jaar bezocht hij Duitse, Vlaamse, Deense en Poolse contreien om er molens te ontdekken, zich te vergapen aan hun schoonheid, maar ook om te zuchten over veel fraais dat te verkommern staat. Een verslag van zijn molen-Odysee, verlicht met een keus uit 500 oningelakte molenfoto's.

Oost-Friesland

En zo togen we op 4 maart om zes uur 's ochtends naar Oost-Friesland, de fraaie grensstreek direct ten noordoosten van Groningen. Oost-Friesland is echt het molenwalhalla van Duitsland. Tientallen fraaie en goed onderhouden molens sieren hier het vaak nog opvallend ongeschonden landschap. Veel molens zijn van het, laten we zeggen, Groninger type. Het zijn forse, houten achtkanten op hoge stenen onderbouwen. Het enige verschil is de toepassing van

de windroos. Die is hier eerder regel dan uitzondering.

Absoluut een bezoek waard is de molen van vader en zoon Steenblock in Spetzerfehn. Hier worden nog vrijwel dagelijks veevoerders gemalen 'op de wind'. Opvallend is het enige, extreem grote, koppel stenen met een doorsnede van 1 meter 80, dat op de eerste zolder ligt en aangedreven wordt door een zeer lang staakijzer. De begane grond is hier dus maalzolder. Spijtig voor ons laat de wind vandaag volledig verstek gaan.

Via de fraaie molens van Ostgrossefehn, Südcoldinne, Berumerfehn, Tannenhausen (leuk 'boerenmolentje' met staart en zeilen en ca. 12 meter vlucht), Dornum (de enige standermolen van Oost-Friesland), Seriem en Werdum, belanden we in het even ten noorden van de havenstad Wilhelmshafen gelegen Sengwarden. De molen van Sengwarden is net gerestaureerd door een Nederlandse molenmaker - dat komt

hier vaker voor - en is, wat uitzonderlijk mag heten, nog voorzien van een staart en een wiekenkruis met zeilen.

We bellen aan bij de familie Tiemann, direct naast de molen. Jeetje, ik word herkend. We zijn oude bekenden, da's waar! Bij veel sneden brood en sloten thee wordt opgehaald, hoe Ton Meesters en ik de tip voor een as en bovenwiel hadden doorgegeven. Ze kwamen uit de molen van Eiste. Ik was het onderhand zelf haastd vergeten...

De mooi gerestaureerde watermolen van Neustadtgödens staat in een bijna Hollands polderlandschap en is voorzien van twee vizels. 't Is ook net een Nederlandse molen met een staart en keurig geklante zeilen. Alleen de hoge bliksemafleider op de kap verradert dat we hier met een Duitse molen van doen hebben.

Hoogtepunt van de dag is een bezoek aan de korenmolen van Ruttel. Die is nog in vol bedrijf. De jonge molenaar Peter Egenhoff maakt zeer regelmatig voor bakkers en particulieren en sinds kort is er ook een Eko-winkel naast de molen gebouwd. Via een ingenieus systeem van tandwielen drijft de molen bovendien de naastgelegen zagerij aan, die ook nog geregeld gebruikt wordt. Peters vader bouwde in de loop der jaren diverse grote modelmolens op het molenerf. Daaronder is een maalvaardige wipkorenmolen met zo'n acht meter vlucht. 'Kwam er laatst een klant die per se één kilo vèrs gemalen meel moest hebben. Nou, die kilo heb ik maar met het wipmolentje gemalen!', vertelt Peter. Echte molenliefhebbers. Lastig dus om weg te komen en de driehonderd kilometer lange terugreis te aanvaarden.

Oost-Vlaanderen

Zon en wind: beter weer kunnen we niet treffen voor de Oostvlaamse molenzondag, op 19 mei. We starten bij de mooie grondzeiler van Johan van Holle. Ooit schreef ik jubelend over zijn molen die als een van de weinige molens in België nog voor bakkers en particulieren maalt. Nu moet ik helaas constateren dat het hele maalwerk, op een enkele zak veevoeder na, helemaal verdwenen is. Men heeft zich compleet toegelegd op de horeca. Misschien is dat begrijpelijk, maar voor mij toch wel een lichte teleurstelling.

De molen in het nabijgelegen Wippelgem onderscheidt zich door een zogenaamd kettingkruiswerk. De kap wordt gekruidd door middel van een gaffelwiel met rondgaande ketting aan de achterzijde van de kap en een aantal vertragen tandwieloverbrengingen, die uiteindelijk grijpen in een tandkrans op de kruivloer. Altijd leuk om even mee te spelen. We ontmoeten er collega vakmolenaar Henk Bökkers uit het 'verre' Terwolde.

Een bijna Hollandse molen in Hollands polderlandschap: de Wedelfeldmühle in Neustadtgödens

Het doet ons deugd, dat er op bijna alle molens die we bezoeken echt gemalen wordt. Beroepsmatig gebeurt dat echter nergens meer. Wel kan op de bijzonder fraai gelegen standerdmolen in Mater biologisch tarwe-, rogge- en speltmeel gekocht worden. De molen staat op een hoge heuvel, tachtig meter boven de zeespiegel. Je hebt evenwel baas boven baas: honderd meter boven de zeespiegel staat de 'Nieuwe Bossenaere' in Etikhove. Het is een standerdmolen, afkomstig uit Impe. Hij is hier de laatste jaren met veel idealisme en doorzettingsvermogen heropgericht op een historische molenplaats met een werkelijk excellente biotoop.

Via de inmiddels uitgespannen Huis Koutermolen in Huise, van de bekende Vlaamse molenkenners Paul Bouters, keren we huiswaarts.

Pinksteren in Duitsland

Sinds een aantal jaren wordt op Pinkstermaandag de Duitse Molendag georganiseerd. We gaan alvast op vrijdag maar weg. Bij Bremerhaven verlaten we de snelweg, op zoek naar molens. Die staan hier genoeg, maar ik zal me beperken tot de twee meest interessante van de streek.

De molen in Lintig, van molenaar Grabow, is een absolute aanrader. Het bedrijf zelf bestaat eigenlijk in hoofdzaak uit een veevoederhandel, maar er is altijd nog wel wat te malen en daar wordt met veel plezier de molen voor gebruikt. Nadat hij in 1982 in vlammen was opgegaan kocht Grabow het achtkant van de molen in het nabijgelegen Bramstedt. Het werd twee jaar later in de lengte doormiddengezaagd en met behulp van een helikopter (!) in twee stukken

op de nog resterende onderbouw in Lintig gezet. Aan de bintlagen is nog goed te zien waar de molen destijds is doorgezaagd: in één richting zijn de balken allemaal vernieuwd. Hoewel de molen voorzien is van een windroos, is het wiekenkruis 'gewoon' opgehekt met hekwerk met zeilen. Wat verder opvalt is het gigantisch zware houten gangwerk (prachtig!) en de binnenzijde van achtkant en kap, waarvan het riet geheel met leem besmeerd is. Het valt eigenlijk nauwelijks in het oog, maar het is waarschijnlijk een (brandwerende) eis van de verzekeringsmaatschappij. Bovendien komt het de hygiëne in de overigens schone molen ten goede.

We zetten koers naar het oosten en komen in het 'Alte Land' aan de zuidelijke oever van de Elbe, even ten westen van Hamburg. Met de vele fruitteelt hier ziet het landschap eruit alsof we door de Betuwe rijden. Als we dan in de verte ook nog eens een draaiende molen zien, wordt het helemaal een feest der herkenning: gas d'rbij!

Het is de molen van beroepsmolenaar Hein Noodt in Twielenfleth met de toepasselijke naam Venta Amica. We hebben hier te doen met een zeer zeldzame Duitse molen die vanaf de bouw continu op windkracht in bedrijf is gebleven. Er wordt gemalen voor boeren, bakkers en particulieren. Zeven jaar geleden man-

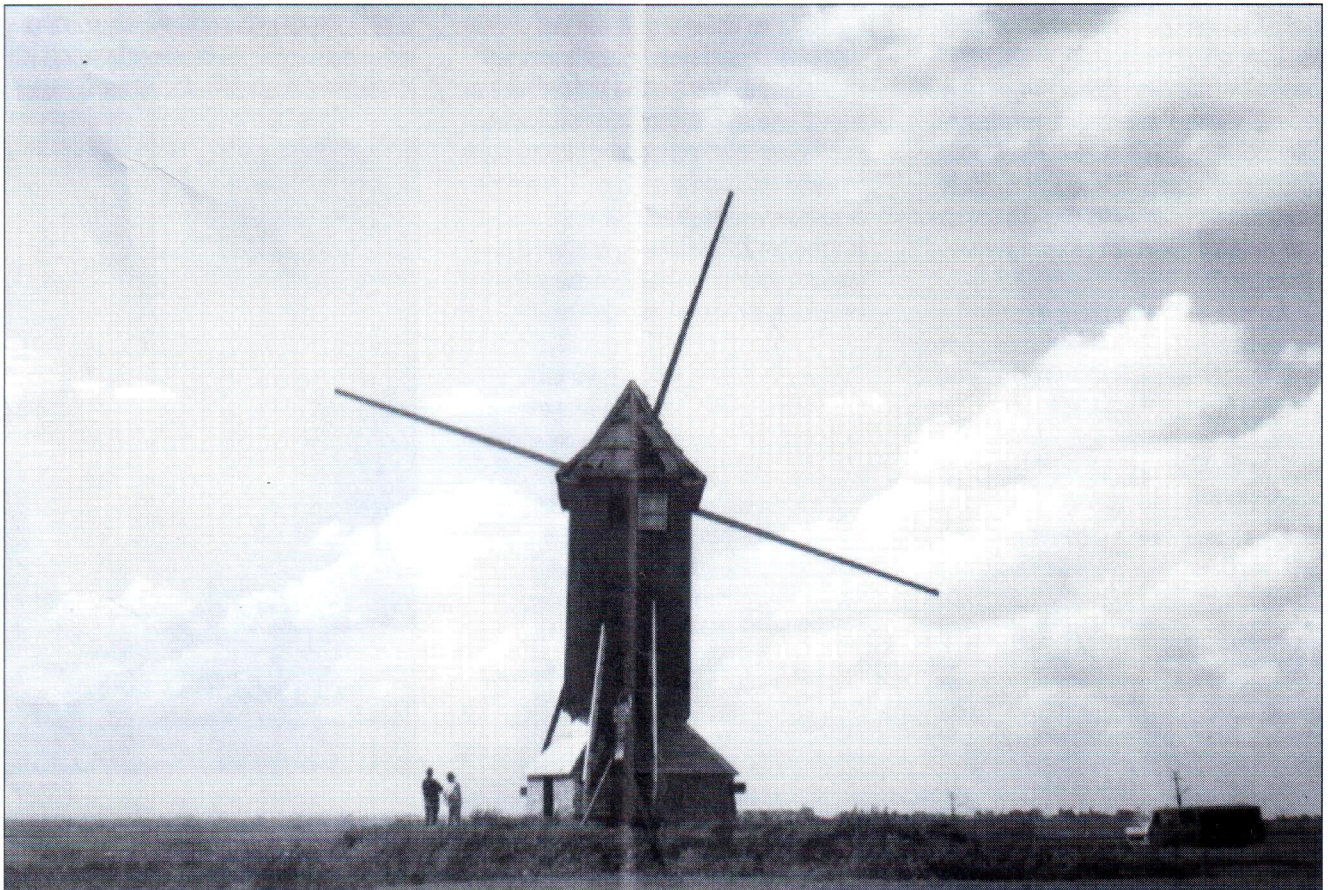
De molen 'nieuwe Bossenaere' in Etikhove is in aanbouw

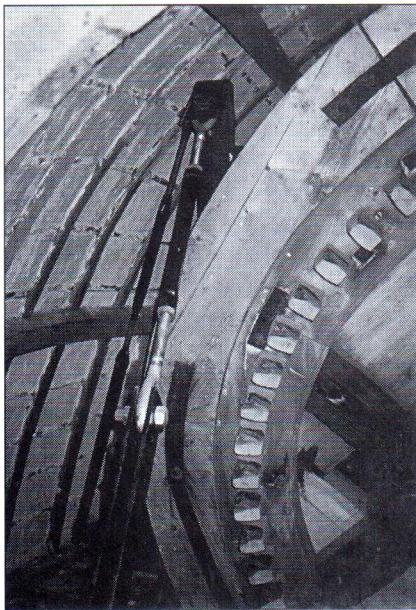

Koren- en zaagmolen van Ruttel

keerde er nogal wat aan de molen, nu ziet alles er tip-top uit. Het nieuwe wiekenkruis met stalen roeden, voorzien van zelfwichting (ook ter plaatse van de stormborden), functioneert uitstekend en dat geldt ook voor de windroos. Het is een van de twee nog bestaande molens die niet werken met een tandkrans op de kruivloer,

maar met een rondgaande ketting rond de kuip. De twee koppels stenen, van Von Hees uit Geldern, liggen er pas enkele weken. Ze zijn voorzien van onderaandrijving. Eén van de twee zingt in elk geval als een zonnetje, blijkt tot onze verbazing, want er staat maar weinig

In de kap van de molen in Lintig. De ijzeren stangen dienen tegen het doorbuigen van de voeghouten. De binnenkant van de rietgedekte kap is met leem besmeerd.

wind en de gerst die gemalen wordt is ook niet voorgekneusd. Het hele gangwerk loopt trouwens schitterend en de molen is zo schoon dat je er van de vloer kunt eten. Kortom: eerste klas vakwerk van zowel de molenmaker als van de molenaar, wat we in deze contreien niet bepaald gewend zijn.

Na Twielenfleth wordt het weer slechter. Als we met het pontje vanuit Freiburg het vasteland van de noordelijkste deelstaat Sleeswijk-Holstein bereiken, valt de regen met bakken uit de lucht. Rijdend in westelijke richting komen we in Ditmarschen waar vele fraaie molens staan. Maar met dit weer is de lol er snel af. We bekijken tussen de ruitenwissers door nog een handjevol molens en gaan dan parkeren in onze 'molenbus'.

De dag erop is het weer aardig opgeklaard. Van de bezochte molens in Ditmarschen is vooral de korenmolen van Barlt vermeldenswaard. Hij is nog in bedrijf. Het wienenkruis met doorgaande roeden - vroeger waren dat borstroeden - is vorig jaar vernieuwd en ziet er keurig uit. Helaas zijn enige maanden voor ons bezoek de kammen van de bonkelaar gebroken, waardoor men tijdelijk electrisch veevoeders moet malen. Mijn aandacht gaat naar de meelzakken: de vijftig-kilo zak is in Duitsland nog volop in gebruik. Krasse baas, die 83-jarige Rudolf Lindemann. Helaas heeft hij geen opvolger. Twintig kilometer ten noorden van Hamburg is de korenmolen van Götzberg nog in bedrijf. De molen, die deel uitmaakt van een veevoederfabriekje, bezocht ik ooit bij windstil weer. Nu is het nog erger. Het is niet alleen windstil,, de

Venta Amica in Twielenfleth

molen zit ook nog op slot. Nog meer teleurstellingen. We rijden bijna tweehonderd kilometer naar het oosten op zoek naar molens en we vinden er maar een stuk of vier. Daarvan is alleen die van Siebenbüumen vermeldenswaard. Meer dan tien jaar deed de particuliere eigenaar van deze lage stellingmolen met vierkante stenen onderbouw erover om hem weer maalvaardig te krijgen. Uitwendig is de restauratie nu afgerond. Het wienenkruis is voorzien van zelfzwichting en er is een dubbele windroos. Rond de molen liggen diverse ijzeren tandwielen, afkomstig van andere molens.

De molen in Altkalen werd oorspronkelijk gebouwd als grondzeiler. Begin deze eeuw werd hij op een vier meter hoge stenen onderbouw geplaatst. Omdat de molen toen al van zelfzwichting en een windroos voorzien was, heeft men hem nooit een stelling geven (zo moet ik met mijn Nederlandse logica toch even opmerken...) De inmiddels vervallen molen bleef nog tot de Wende van 1989 motorisch in bedrijf. De inrichting is nog zeer compleet met stenen, walsen, mengketels, elevatoren, een plansichter, een reiniger en een 'Fahrstuhl'. Dat is een lift voor zakken in plaats van een luiwerk. Bijna alles in de molen kan op wind- en op motorcracht werken.

Na de buitengebruikstelling begon de jonge

molenaar Detlev (Dafi) Preuss (30) samen met de Berlijnse molenmaker Dirk (35) en een aantal medewerkers langzaam maar zeker, en stukje bij beetje, de molen te restaureren. Nu is de molen draaivaardig; het maalvaardig maken is in uitvoering. Naast de molen zal een horecage-

Molenaar Hein Noodt in zijn molenwinkel op de begane grond van de molen

legenheid komen, inclusief een zaal voor bezoekers, en een traditionele broodbakkerij. Voor de bakkerij gaat gemalen worden en met Dirk, die ook afgestudeerd levensmiddelen-technoloog is, moet dat wel gaan lukken.

De molen is nog altijd particulier eigendom. Voor het beheer, de opbouw en de inrichting van de belendende percelen zoals loodsen e.d. is een stichting in het leven geroepen.

Rond de molen worden gedurende de zomermaanden vrijwel ieder weekend één of meer feesten georganiseerd, soms wel 24 uur non-stop. Dat kan daar allemaal. Want Altkalen is een piepklein dorp 'in the middle of nowhere', 50 kilometer ten zuidoosten van Rostock.

Afgezien van de herrie op het molenerf zelf is het er een oase van rust. Na die feesten slapen er honderden mensen. Die liggen dan overal: in het gras, in de loodsen, in het molenaarshuis... Er heerst een lekkere relaxte sfeer en omdat er weer zo'n feest in aantocht was, zijn we maar blijven hangen.

Denemarken

Toen de boot naar Noorwegen zo absurd duur bleek te zijn - voor een vakantietje van amper drie dagen - zijn we rustig vanuit Noord-Denemarken terug zuidwaarts gereden en hebben we een handvol Deense molens bezocht.

Fraaie exemplaren zijn er onder meer in Vennebjerg, Aalborg en Havno. Het zijn stuk voor stuk kleine molentjes (vlucht ca. 18 meter), maar gezien het winderige klimaat aan de kust zal dat geen problemen opleveren. In de Nederlandse kuststreek zijn de molens immers over het algemeen ook vrij klein. Hoewel de windroos in Denemarken toch tamelijk ingeburgerd is, worden de genoemde molens met een staart op de wind gekruidd.

Ten oosten van Hamburg, vlakbij de Autobahn, gaan we nog even kijken naar de molen van Braak. Vorig jaar stond hij nog zonder roeden. Nu is hij maalvaardig gerestaureerd en dat ziet er zo op het eerste gezicht prima uit. De molen, met een hel wit geschilderd bovenachtkant, is voorzien van windroos en zelfzwiching. Direct naast de molen bevindt zich een grote bakkerij, 'die Braaker Mühle'. Als dat geen potentiële klandizie is!

Polen

Het grote slotoffensief in augustus: anderhalve week molens kijken in Polen. Het werd een prachttocht langs een kleine honderd molens, waarvan een klein aantal in Duitsland en de rest tot soms ver in Polen. Het verste punt lag amper 30 kilometer van de Russische enclave Kalingrad. De tocht was in totaal 4500 kilometer lang.

Voor ambachtelijke meelmuisen 'pur-sang' heeft Polen weinig te bieden. Niet één van de molens

De draaiende molen in Altkalen

die we bezochten was nog op windkracht in bedrijf. Voor mensen met een wat bredere interesse, met name op het gebied van technische molen- en maalinrichtingen, valt er echter veel te zien.

Qua types hebben we hoofdzakelijk standaard- en paltromolens bekeken. Het verschil tussen de twee types is overigens niet altijd even duidelijk, omdat bij de standerdmolen de bekleding

van de kast doorloopt tot even boven het maai-veld. Voor een juiste typering moesten we noodgedwongen 'onder de rok loeren' (wat een opwindende vakantie!)

Ten zuidwesten van Dantzig ligt een Hollands aandoend poldergebied, waar tot de Tweede Wereldoorlog nog verschillende achtkante bovenkruisers en zelfs wipmolens de polders bemaalden. Daar zagen we twee achtkanten

De molen in Vennebjerg

Een molenwrak in Polen: de standermolen van St. Lichen

die qua bouwwijze ongetwijfeld uit Duitsland waren geïmporteerd. Toch schijnt er ook een inheems Pools achtkant te bestaan. In de opvallend molenarme kuststreek bezochten we vier ronde stenen grondzeilers, die behalve voor wat hun afmetingen betreft erg op elkaar leken. Ze waren allemaal van een relatief recent bouwjaar (we schatten van rond 1900), ze vertoonden sporen van een voormalige motorische hulpaandrijving en ze waren alle vier nagenoeg volkomen leeg en niet wind- en waterdicht. Er moet in de streek iets gigantisch zijn fout gegaan met de windkorenmolens, te meer daar we in midden-Polen molens hebben gezien, die zeker nog in de zeventiger jaren op de wind moeten hebben gedraaid. Wilde men hier van overheidswege alle concurrentie voor de meelfabrieken uitschakelen door alle molens grondig uit te breken? Zijn deze fraaie en strategisch gelegen molens tijdens de oorlog systematisch verwoest? Ik schrijf 'verwoest' want uitgebrand lijkt weinig aannemelijk, omdat geen van de molens brandsporen vertoonde. Wie het weet mag het zeggen...

Dient nog te worden opgemerkt, dat het niveau van de monumentenzorg in Polen zeer laag is, als het er al aanwezig is. De enige molen met een 'monumentteken' was ook de enige die als woning was ingericht. En ondertussen staat er zoveel moois te verkommeren.

Voor de statistici onder u enige structuur in het Poolse molenbestand. 45 procent van wat we zagen was totale molenruïne, 45 procent waren molens die uitsluitend uit liefhebberij wind- en waterdicht werden gehouden. Vaak valt er qua technische inrichting veel te zien in deze molens. Dan is 5 procent nog motorisch in bedrijf. Tenslotte heeft de resterende 5 procent een 'low budget' restauratie ondergaan. Met historisch verantwoord restaureren heeft dat echter niets te maken.

Willem Roose

De Hoop Wervershoof verder als BV

Per 1 januari 1997 gaat het bedrijf van molen De Hoop in Wervershoof verder als B.V. Molen Wervershoof. Om het hoofd te kunnen bieden aan de sterke veranderingen in de broodmarkt was, zo schrijven de molenaars, een herstructurering noodzakelijk. André Mes, Erik Dudink en Adrie Peereboom hebben daartoe een NV opge-

richt en op nieuwjaarsdag het bedrijf van de Stichting Molen de Hoop overgenomen. De drie voornaamste activiteiten - meelproductie, granen en detailverkoop - worden gewoon voortgezet. Een vierde activiteit, de productie van speciale meelsoorten, zal sterk worden uitgebouwd.

WALKI
Sacks B.V.

IJzersterk in papieren industrie- zakken

Postbus 110
1135 ZK EDAM
Tel. 0299 - 371451

vele soorten hardhout o.a.

AZIJNHOUT GROENHART POKHOUT

AMSTERDAMSCH
FIJNHOUTHANDEL
Minervahavenweg 14
1013 AR Amsterdam
Tel. 020 - 828079

Voor meelzakken
en zakband
naar

Van Randeraad's Zakkenhandel

Zuidzijde 118a
2411 RW BODEGRAVEN
Telefoon (0172) 616139
's avonds na 18.00 uur:
telefoon (0348) 688614